

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

К.Поппердің концепциясы

ЖАРИЯЛАНДЫ
14.11.2021СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/110097/

Поппер Карл Раймунд(28.7.1902, Вена — 1994, сонда) — ағылшын философы және социологы. Поппер оқытушылық қызметін Жаңа Зеландияда бастап, өмірінің көп бөлігін Лондонның экономика және саяси ғылым мектебінде өткізді. Негізгі еңбектері: “Ғылыми зерттеудің логикасы” (1935), “Ашық қоғам және оның жаулары” (1945, қазақ тілінде 2004), “Болжам және теріске шығару” (1963), “Объективті білім” (1972), т.б. Оның ғылыми жұмыстары негізінен *фальсификация принциптері, ашық қоғам тұжырымдамасы*, сондай-ақ әлеуметтік инженерияның жекелеген мәселелерін қамтиды.

Фальсификация

Поппердің іліміне сәйкес білімнің эмпирикалық және теориялық деңгейлері бір-бірімен тығыз байланыста болады. Кез келген ғылыми білімге болжалдық сипат, қателесушілік тән. Ғылыми білімнің дамуы батыл болжамдар ұсынып, оларды жоққа шығарудан тұрады, сол арқылы ғылыми мәселелер шешіледі. Әлеуметтік философия саласында Поппер марксизм ілімін сынға алып, қоғамдық дамудың объективті заңдылықтарын және әлеуметтік болжам мүмкіндіктерін теріске шығарды. Поппер “Ашық қоғам және оның жаулары” атты еңбегінде Платон, Гегель, Маркс идеяларын сынға алып, оларда нақтылық пен білімді жетілдіруге деген ұмтылыс жоқ деп тапты. Ақиқатқа монополия жасау әрекетіне қарсы шығып, *толеранттылық* (төзімділік) пен *либералды* позицияларын ұстанды. Поппер ашық және жабық қоғамдарды қатар қарастырады: алғашқы қоғам тұрпатына батыс демократиясын, ал екіншісіне социалисттік мемлекеттерді жатқызады.

Карл Поппер жасаған демаркациялық критерийдің негізін фальсификация деп атайды. Фальсификация — бұл гносеологиялық ағым, оған сәйкес ғылыми білімдер эмпирикалық дәлелдерді жинақтауға негізделмеуі керек, идеялар мен теорияларды теріске шығаруға тырысады, оның мықтылығына дәлел табады.

Бұл идея Дэвид Юм философиясынан белгілі элементтер алады, оған сәйкес факт пен одан туындайтын салдар арасындағы қажетті байланысты көрсету мүмкін емес. Бүгін жұмыс істейтін шындықты түсіндіру ертең жұмыс істейді деп нақты айтуымызға себеп

жоқ. Арыстандар етті өте жиі жейтініне қарамастан, ерекше жағдайларда олардың кейбіреулері ұзақ уақыт бойы өсімдіктердің ерекше түрін жеп өмір сүре алатындығы анықталуы мүмкін. Сонымен қатар, Карл Поппердің фальсификациясының бір салдары — ғылыми теорияның шындық екенін және шындықты дәл суреттейтіндігін дәлелдеуге болмайды. Ғылыми білім белгілі бір уақытта және контекстте нәрселерді түсіндірудің қаншалықты жұмыс істейтіндігімен анықталады, ол шындықты сол күйінде көрсететін дәрежеде емес, өйткені соңғысын білу мүмкін емес.

Карл Поппер және психоанализ

Попперде бихевиоризммен бірнеше рет кездескенімен (атап айтқанда, оқыту кондиционерлеу арқылы қайталануға негізделген деген оймен, бірақ бұл осы психологиялық тәсілдің негізгі алғышарты болмаса да) ең қатты шабуылдаған психология мектебі — Фрейдтік психоанализ 20 ғасырдың бірінші жартысында Еуропада үлкен ықпал етті.

Негізінен, Поппердің психоанализ туралы сынға алғаны оның жалған болуы мүмкін түсініктемелерді ұстануға қабілетсіздігі, ол оны алдау деп санады. Бұрмалауға болмайтын теория ол шындық оның ұсыныстарына сәйкес келмейтіндігін көрсетпеу үшін өзін талқылауға және барлық мүмкін формаларды қабылдауға қабілетті, демек, құбылыстарды түсіндіру пайдалы емес, демек, бұл ғылым емес.

Австриялық философ үшін Зигмунд Фрейдтің теорияларының бірден-бір артықшылығы — олар өздерінің түсініксіздігін пайдаланып, кез-келген түсіндірме шеңберіне сәйкес келу үшін және күтпеген жағдайлардың бәріне күмән келтірмей бейімделу үшін өздерін мәңгі қалдыру үшін жақсы мүмкіндіктерге ие болды. Психоанализдің тиімділігі олардың заттарды түсіндіру үшін қызмет ету дәрежесімен емес, онымен байланысты болды ол өзін-өзі ақтау тәсілдерін тапты.

Соқыр сенім және айналмалы ойлау

Поппердің айтуы бойынша, психоанализ аргументтер мен сұрақ қоюдың жаңсақтықтарының араласуы болды: ол әрқашан алдын-ала кейбір жайларды қабылдауды сұрайды, керісінше дәлел жоқ болғандықтан, олар шындыққа сәйкес келуі керек. Сондықтан ол психоанализді діндермен салыстыруға болатындығын түсінді: екеуі де өзін-өзі растайтын және фактілермен кез-келген қарама-қайшылықтан шығу үшін дөңгелек ойға негізделген.

Поппер «үш әлемі» туралы

Адам білімінің объективтілігін негіздеуде Поппер өзінің даму концепциясын онтологиялық дәлелдермен толықтыруға тырысты. Ол үш әлемнің бар екендігі туралы айтады:

бірінші әлем-физикалық заттар мен физикалық күйлер әлемі;

екінші әлем-сана күйлерінің әлемі;

үшінші әлем-ойлаудың, ғылыми идеялардың, көркемдік бейнелердің объективті әлемі.

Бірақ, үшінші әлем абсолютті және өзгермейтін субъектілер әлемі емес. Ол адам рухының жаратылысы, сондықтан ол өзгермелі. Үшінші әлемді құрайтын ғылыми болжамдар, гипотезалар, теориялар мен тұжырымдар шынайы да, жалған да болуы мүмкін. Барлық осы идеялар бір-бірімен бәсекелесіп, бір-біріне ғылыми өсуге мүмкіндік береді.

Жанатаев Данат Жанатайұлы.

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-нің профессор , доценті

Әбдінәсілім А., Нугманова Ә., Тлеубек А., Жұмағұлов А., Есимжанова Д.

Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінің магистранттары

КМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.